

Az *Educatio*[®] 2009-ben egyike volt azon társadalomtudományi folyóiratoknak, melyeket az Oktatásért Közalapítvány Közoktatás Alkuratóriuma támogatott. A mi esetünkben e támogatás négy szám költségeit fedezte – többek között a Mérleg szám kiadását is. Az OKA kuratóriumi elnökével és titkárságvezetőjével a közalapítvány sikereiről, kudarcairól, törekvéseiről és lehetőségeiről beszélgettünk.

Interjúpartnereink Báthory Zoltán, az Oktatásért Közalapítvány Kuratóriumának elnöke és Fülöpné Gali Zsófia titkárságvezető.

Educatio: Jelen számunk a visszatekintés és számvetés jegyében készül. Az elmúlt négy esztendő az OKA működése szempontjából is alkalmas már arra, hogy mérleget vonjunk. Az Oktatásért Közalapítvány 2005-ben jött létre öt, korábban önállóan működő közalapítvány összevonásával. A gazdaságosabb működés mellett milyen előnyei voltak az integrációnak?

Báthory Zoltán: Mindenképpen az előnyök közé sorolhatjuk, hogy igen kiváló szakemberek kerültek a Kuratórium elnökségébe, így az üléseken nem csak az aktuális témáról, hanem bármilyen fontos szakmai kérdésről tartalmas beszélgetéseket tudunk folytatni.

E: A kuratórium tagjai ugyanazok, akik az egyesítés előtt is a kuratóriumokban ültek? Biztosított volt a folytonosság a Közalapítvány működésében?

Fülöpné Gali Zsófia: Csak részben. A megszűnt közalapítványok kuratóriumaiban általában húsz fő körüli tagság volt, ami az összevonás miatt jelentősen lecsökkent. Néhány előző kuratóriumból egy-két fő bekerült az új kuratóriumba is. A közalapítvány az ún. Elnökség irányítása alatt áll, ennek alárendelve pedig három, szakmai kérdésekben kompetens alkuratórium működik: a Közoktatás Alkuratórium, Kollégiumfejlesztési Alkuratórium és a kutatásokért felelős OKTK Alkuratórium. Tehát itt egy radikális létszám-racionalizálás történt. Azt is hozzá kell tenni, hogy a korábbi közalapítványok közül kettő már nem igazán működött. A BURSA csak névlegesen van nálunk, mert a BURSA ösztöndíj valójában nem az OKA-ban kerül átfuttatásra. Az Esélyt is ma már más program helyettesíti, az Útravaló.

B. Z.: Meg kell említenem a szigorú Felügyelő Bizottságunkat is, amely törvényes működésünk fontos biztosítója. Az összevonás következtében hierarchizálódott a rendszer. Egy hierarchikus rendszer akkor rossz, ha lenyomja a helyi kezdeményezéseket, és nem a racionalizálási szándék kerül előtérbe. Mi a pedagógiai innováció racionalizálását szeretnénk megvalósítani, ez jelenik meg a stratégiánkban, ennek van prioritása a támogatásainkban.

E: Kifejtené ezt egy kicsit bővebben? Mit kell értenünk „racionalizálás” alatt? Például annak megakadályozását, hogy ne fussanak hasonló tartalmú programok koordináció nélkül? Hogy racionálisabb legyen a projektfinanszírozás?

B. Z.: Itt inkább arról van szó, hogy az alkuratóriumok mozgásteret az OKA-n belül különböző. Van olyan alkuratóriumunk, ahova az egész közoktatás tartozik, van ugyanakkor olyan, ahová csak a kollégium, vagy – amíg működött – csak az esélyegyenlőség kérdései, ami csak

egy meghatározott populációt érintett. Ezt a belső aránytalanságot kellett valamilyen módon kezelni.

E: Ha százalékos arányokban kellene ezt kifejezni, mekkora összeg jut a közoktatásra, mennyi a kollégiumfejlesztésre és mennyi a kutatásokra?

G. Zs.: A kollégiumokra és a közoktatásra jutó pénzeszközök nagysága kiegyensúlyozott. A kutatásokra jutó forrás ezeknek csak töredéke. Ez abból a szempontból indokolt, hogy a Kollégiumi és a Közoktatási Alkuratóriumnak egy egész országos intézményhálózatot szükséges támogatnia. Ezzel szemben a kutatási alkuratóriumnak nem feladata átfogóan az oktatáskutatások finanszírozása – évente átlagosan tíz, tizenöt kutatást tudtunk támogatni. Sajnos ebben az évben egyáltalán nem volt kutatási pályázatunk. Ennek oka, hogy Liskó Ilona sajnálatos halála, illetve az egyik tag egészségügyi okból történt lemondása után átmenetileg működésképtelenné vált ez az alkuratórium; az új kuratóriumi tagok felvétele alapító okirat módosítással jár, aminek igen hosszas az átfutási ideje. Ha 2010-től ez az alkuratórium újra megkezdheti a működését, újra forrást kell teremtenünk erre a feladatra is.

E: Miért ragaszkodnak egyáltalán a kutatásfinanszírozáshoz, mint feladatkörhöz? A közoktatás-fejlesztés már önmagában akkora falat, hogy akár erre is koncentrálhatná pénzforsrait a Közalapítvány.

G. Zs.: Nagyon sok érdekes, a közoktatáshoz kapcsolódó kutatást végeztek a támogatásunkkal az elmúlt években, amely a többi alkuratórium munkájára is kihathat. Például feltárták a gyermekek agresszív viselkedésének okait az általános iskolákban, hogy csak egyet említsek a közelmúlt nagyobb témái közül. Volt olyan kutatási anyag, melyet a közoktatási kurátorok a leadást követő napokban azonnal magukkal vittek, mert annyira érdekelte őket a kutatás eredménye. Szóval, az oktatáskutatás és közoktatás fejlesztése egymásra utalt tevékenységek.

B. Z.: Az iskolai agresszió kutatása és az ehhez kapcsolódó fejlesztési feladatok a múlt történései. Jelenleg a tehetségneveléssel kapcsolatos feladatok adminisztrációját kell megoldanunk, ami tovább fokozza a belső egyenlőtlenséget. Az, hogy a tehetségnevelés ennyire középpontba került, bizonyos aránytalanságot eredményez. Véleményem szerint a finanszírozásban a tehetségnevelés mellett a közoktatás egyéb fejlesztési céljaira is arányosan kellene forrásokat csoportosítani.

E: Elnök úr, korábban említette, hogy csak akkor működhet a Közalapítvány jól, ha nem túl erősen hierarchizált, ha az alulról jövő kezdeményezéseket nem fojtja el a felsőbb vezetés. Az OKA két szinten működő kuratóriumai hogyan működnek együtt? Úgy, mint az alsó- és felsőház? Az Alkuratóriumok hozzák meg első szinten a döntéseket, a Kuratórium pedig áldását adja rá?

B. Z.: Az Elnökség a forrásfelosztásról, stratégiai kérdésekről dönt, de a szakmai kérdésekben csak jóváhagyja az Alkuratóriumok javaslatait, kérdéseket tesz fel, utánanéző a dolgoknak. Természetesen beszámolási kötelezettségük van az Elnökség felé, de elég nagy az autonómiájuk. Hála Istennek, mert így önállóan generálhatnak ötleteket. Ez egyébként az egész közoktatásra érvényes. Ha csak központi reform van, akkor az nem reform. Lehet, hogy demokratikus látszatot ad a folyamatnak, de valójában nem idéz elő mélyebb változást.

E: Nem merült fel arra az igény, hogy programirodákat is létrehozzanak? Ez néhány közalapítványnál bevált. A programirodák fenntartása a működési költségeket ugyan megnöveli, de a hosszabb távú fejlesztések koordinálásánál nagyon hasznosak.

G. Zs.: Eddig a költségracionalizálás miatt egységes volt a Titkárság. Most kezd egy ilyen folyamat beindulni, amit igazán a tehetségprogram generál. Ez teszi lehetővé, hogy egy kicsit szakosodjanak a munkatársak az irodán belül. Volt eddig is közoktatási szakreferensünk, de a kis létszám és sok feladat mellett csak úgy tudtunk gazdaságosan működni, hogy egy-egy témával többen is foglalkoztak. Miután a tehetség témához több forrás járul, ez lehetővé teszi, hogy egy-két fővel bővítsük az irodát, és akkor felvehetünk szakmai feladatokra kollegákat, vagy egy kisebb csoport koncentrálhat egy témára. Jelenleg az irodában egyébként nyolc

fő dolgozik, öten főállásban, hárman részmunkaidőben. Így tudjuk a költséghatékonyt biztosítani.

E: Még mindig 10 százalék a működési költségekre fordítható rész?

G. Zs.: Az alapító okirat megengedi a 10 százalékot, de a támogatási szerződések ezt általában felülírják. A legtöbb szerződés úgy szól, hogy a tervezett kiadások maximum 5 százaléka fordítható működésre. A tehetségprogramban magasabb ez a hányad: ott 7 százalékot használhatunk fel erre a célra. A kormányzat elvárja tőlünk, hogy költséghatékonyan működjünk, és ezt eddig sikerült is teljesítenünk.

E: Ha egy közalapítvány megpróbálja a kormány által előírt gazdaságossági szempontokat érvényesíteni, több forrásra számíthat?

G. Zs.: Az OKA öt éves működése során kiépített már egy bizalmi kört. A szakképzési forrásokat is költséghatékonyan és szabályszerűen használta fel, ami a további források juttatásánál fontos szempont volt.

E: Tulajdonképpen miből tevődtek össze az elmúlt években a Közalapítvány forrásai?

B. Zs.: Évente van egy költségvetési hányad, ami a minisztériumon keresztül jut hozzánk. Ők porciózzák ki a költségvetési pénzt. Aztán igen nagy forrásunk a Munkaerő Piaci Alap, amelyre nézve először két éve kötöttünk szerződést. Innen egy jelentős összeg került a Közalapítványhoz, amit szétszítottunk az Alkuratoriumok között. Az, hogy sok helyről jön a pénz, természetesen nem baj, de a finanszírozók a pénzzel együtt adnak bizonyos prioritásokat is, és ez nem biztos, hogy azonos azokkal a feladatokkal, amelyek a közoktatás mai gondjai között adódnak. De igyekszünk a szempontokat folyamatosan közelíteni.

E: Azt már említették, hogy a kutatásokra fordítható összeg viszonylag szerény az OKA-n belül. De mégis, mennyit tudtak fordítani és milyen kutatások finanszírozására?

G. Zs.: Két pályázati kör volt, illetve, egy utólagos kiegészítésnek köszönhetően összesen három. Kiírtunk egy pályázatot 2005 végén. Az OKTK Alkuratorium akkor 45 millió forinttal gazdálkodhatott. A következő évben ehhez hozzájött még 35 millió forint, ezért mindazon pályázóknak, akik az előző évben magas pontszámot értek el, de nem kaptak támogatást forráshiány miatt, a 2006-ban benyújtott pályázatukat tudtuk támogatni. Később a szakképzési programból kapott az OKA még 40 millió forintot kutatások finanszírozására. Az első esetben sokkal nagyobb mozgásteret volt az OKTK Alkuratoriumnak, mert nem a szakképzéshez kötött pénzzel gazdálkodott, így többféle, a közoktatáshoz kapcsolódó projektet tudtuk támogatni. A szakképzési programból származó pénznél Liskó Ilona segítségével, aki otthonosan mozgott ezen a területen, számos témát megneveztek a kurátorok. Ezen belül azt nézték, hogy mennyire van a pályázóknak konkrét elképzelésük a leendő kutatásról és mennyire vág valóban a szakképzés témakörébe – ezek voltak a fő prioritások, amelyek alapján döntöttek, egyébként szabad kezet kaptak a kutatók. Többen aggódtak, hogy a nagy kutatóintézetek kerülnek támogatásra, de nem így történt, hanem alapítványok és kisebb műhelyek is kaptak támogatást.

E: Szóval nem az történt, hogy az egyik minisztériumi háttérintézmény finanszírozta a másik minisztériumi háttérintézmény projektjeit?

G. Zs.: Nem, sőt mi eleve úgy kötöttük a szerződést, hogy nem az intézményt, hanem a kutatócsoportot támogattuk, az intézmény csak a gazdasági bonyolító volt. Arra is lehetőséget adtunk, hogy indokolt esetben a kutatást át lehessen vinni más intézményhez, ha a kutatásvezető ezt írásban kérte, és az intézménnyel is sikerült megállapodni.

B. Zs.: Azért olyan hangokat is lehetett hallani, hogy ha ilyen sok pénz van szakképzésre, akkor miért nem normatív alapon osztják szét ezt a forrást. A közalapítványok működésénél felmerülhet ugyanis a korrupció lehetősége, ezért ezt megakadályozandó egy komoly ellenőrzési rendszer épült ki. Ennek vannak negatív hatásai is: attól való félelmünkben, hogy a korrupció gyanújának árnya ránk vetül, elbürokratizálódik a pályázattal kapcsolatos rendszer.

E: Az OKA működése szempontjából a legfontosabb terület a közoktatás-fejlesztés. Ezen a területen mennyire széles körből kerülnek ki a pályázók?

G. Zs.: Itt azért kötöttebb a pályázás, mert a fő pályázók az iskolák. De hogy ezen belül ez kis iskola, nagy iskola, falusi vagy városi iskola, az már nagyon színes. Gyakran beépítettük a szempontok közé, hogy hátrányos helyzetű, elmaradottabb településen működő intézmények pályázzanak elsősorban. Így a leghátrányosabb helyekről is támogatáshoz jutottak iskolák. Ugyanezt tudom elmondani a kollégiumokról. A nagyobb iskoláknak jobb az érdekérvényesítő képessége, ezért a kuratóriumok figyelmet fordítanak arra, hogy ezt kiegyensúlyozzák. Másrészt kiemelt támogatást élveznek az alternatív kezdeményezések is.

Gyakran dicsérik a kiírásainkat azért, hogy egyszerűek. Ez nagyon tudatos: minél kevésbé részletezzük az elvárásainkat, annál nagyobb teret engedünk a pályázók fantáziájának, kreatív ötleteinek. A kurátorok azt várják, hogy izgalmas, újszerű megoldások jelenjenek meg a pályázatokban.

B. Z.: Itt talán érdemes leközelíteni néhány konkrét adatot is: Az elmúlt öt évben összesen 53 kiírás történt. (Ez most minden alkuratóriumra vonatkozik összesítve.) Beérkezett 9536 pályázat. Ebből 4639 volt a nyertes pályázatok száma. Minden fontosabb adat, így a támogatottak névsora is a kezdetekig visszamenőleg megtalálható a honlapunkon, a www.oktatasert.hu oldalon.

E: A prioritásokról már hallottam néhány fontos dolgot, de szeretném, ha elmondaná Elnök úr, hogy mik voltak az elmúlt években a főbb stratégiai szempontok a pályázati témák meghatározásánál?

B. Z.: Itt először is van egy bürokratikus elem: Csináljátok úgy, ahogy az alapító okirat előírja! Az alapító okiratot megkerülni nem lehet, és nem is kell, mert olyan témák vannak felsorolva benne, amelyek a tanítási-nevelési tartalommal és kompetenciákkal kapcsolatosak: a Nemzeti Alaptantervhez, a kerettantervekhez, a vizsgakövetelményekhez illeszkednek. Ezek mind kurrens témák, de az nem lenne jó, ha csakis erről szólna minden pályázat. Szerencsére, ez nem így van, a Közoktatási és Kollégiumi Alkuratóriumokban igen sok kreatív elgondolás született.

E: Melyek voltak a legsikeresebb projektek?

B. Z.: Talán az alapfokú és középfokú művészeti iskoláknak kiírt pályázatok. Ez a terület olyan, mint egy feneketlen zsák. Nagyon költségigényes az oktatás, főleg a zene- és táncművészeti ágakban. Erre a célra sok pénzünk volt, de amikor bejöttek a pályázatok, akkor – főleg az alapfokú iskoláknál – akkora igény mutatkozott, hogy hamar világossá vált, hogy az igényeket csak részben tudjuk kielégíteni. A pályázatoknak csak alig több mint felét tudtuk elfogadni, és csak részösszegeket tudtunk adni a nyertes pályázóknak. Ezek elsősorban eszközpályázatok voltak, de igen népszerűek voltak a programpályázatok is. Amikor nem volt megkötve a kezünk, hogy csak eszközbeszerzésre írható ki pályázat, a pénzeszközöket pedagógiai programok támogatására is felhasználtuk.

A közoktatási pályázatoknál elsősorban a nevelési témák kerültek előtérbe. Volt például egy olyan programunk, hogy vidéki gyerekek töltsenek el néhány napot nagyvárosi környezetben, és vice versa, nagyvárosi gyerekek falusi, tanyasi környezetben, hogy tapasztalják meg az életet a maga valóságában. Hasonló volt a megyei sport- és színjátszóverseny, amire kollégiumok pályázhattak. Általában véve is igen sikeresnek mondhatóak a kollégiumi rendszer tartalmi és szervezeti működésével kapcsolatos pályázatok.

E: Tudnának valamilyen adattal szolgálni, hogy mennyi volt az eszközbeszerzésre és mennyi a pedagógiai programokra fordítható forrás?

G. Zs.: Jelentősebb volt az eszközbeszerzés. Főleg a művészeti iskolák esetében, amire közel egymilliárd forintot fordítottunk. Körülbelül kétharmad arányban adtunk pénzt eszközbeszerzésre a programokkal szemben, de ez indokolt volt a szükségek fényében.

B. Z.: A programpályázatokon felül egyszer volt a Közoktatási Alkuratóriumnak egy olyan pályázata is, amikor a kistérségek közötti együttműködést kellett erősíteni, ami nem is annyira egy-egy iskola, hanem az iskolák egy konglomerátuma számára kiírt pályázat volt. Aztán volt egy olyan kiírásunk is, amikor alternatív pedagógiai programot kellett az iskoláknak kidolgozniuk. Ez egy kétlépcsős pályázat volt, ahol az első körben azokat a pedagógusokat finanszíroztuk meg, akik ezeken a pedagógiai programokon dolgoztak, majd volt egy második lépcső, amikor arra kaptak pénzt, hogy ezt terjesszék. A második körben jelentkezhetek más iskolák is a térségből vagy régióból, akik szerették volna ezeket a programokat megismerni, megtanulni.

Szóval, ha a prioritásokat kellene megfogalmazni, talán azt mondhatnánk, hogy az egyik fő elv az volt, hogy a közoktatás minél több szegmensét lehessen támogatni, főleg azokat a területeket, amelyekre semmilyen más forrást nem tudnak teremteni. A csereprogram is nagyon sikeres volt mind a gyerekek, mind a pedagógusok körében. Nagyon sok képet, beszámolót kaptunk ezekről az utakról. Különösen a városi gyerekekre volt ez nagy hatással, akik falun tölthettek el három napot. Barátságok születtek, frenetikus élményt jelentett a számukra. Egyébként ez a pályázat már kétszer megjelent, és többen voltak, akik másodszorra is pályáztak, mert szerették volna, hogy ha a program folytatódik, csak más gyerekeket, osztályokat vontak be.

Egyébként akkoriban, amikor ezek a programok futottak, a forrásaink még nem voltak egy-egy nagy témához kötve, mint amilyen a szakképzés vagy a tehetséggondozás. Ha címkézett pénzekkel gazdálkodunk, akkor ilyen nevelési célú pedagógiai programokra nem nagyon marad forrás. De nagyon szeretnénk 2010-ben ezt a csereprogramot megismételni.

E: Az eszközpályázatoknál mire adták a legtöbb támogatást?

B. Z.: Hangszerekre.

E: Ilyen művészetkedvelő a Kuratórium?

B. Z.: Igazából ez a minisztérium és a közalapítvány közös elgondolása volt, mivel a szakképzési forrás jelentősebb eszközfejlesztést enged meg, és ez a terület évek óta óriási hiánnyal küszköd, ezért pont megfelelő lehetőség adódott ennek a problémának az orvoslására.

G. Zs.: Sok szakmai kérdésben jól együtt tudtunk működni a közoktatási szakállamtitkár úrral, aki szociális témákra is érzékeny, és sokat tett azért, hogy olyan témákra jusson ide pénz, amire egyébként nem lenne máshonnan forrás. A művészeti iskolák támogatása is egy ilyen téma volt.

E: Éltek ezzel a lehetőséggel a művészeti szakközépiskolák?

G. Zs.: Igen, jelentősen tudtak fejleszteni. A második körben például már beruházásokat is támogattunk a középiskolákban. Volt olyan iskola, ahol színpadot építettek vagy fellépő ruhákat tudtak készíttetni. Nem is sejtettük, hogy például a fellépő ruhák milyen horribilis összegekbe kerülnek, de egymás után jöttek be az ilyen pályázatok. Egy-egy fellépő ruha több tízezer forintba kerül, és hosszú évekre elég az a garnitúra, amit most beszerezték.

E: Voltak olyan pályázatok, amelyek nem voltak ennyire népszerűek?

G. Zs.: Igen, voltak olyan témák, ahol kimondottan alulpályázás volt. Általában elmondható, hogy a programpályázatoknál mindig egy kicsit bátoralanabbak a pályázók. Viszont akik belevágtak, és megcsinálták, azok azt mondják, hogy ha többet nem is kapnak már erre külső támogatást, akkor önerőből is folytatják. Tehát gyakran csak be kell indítanunk egy folyamatot, egy mentalitásbeli változást. Azt azonban látjuk, hogy a projektekben való gondolkodást az iskolák többségénél még erősíteni kell.

E: Hogyan tudná ezt a Közalapítvány elérni?

G. Zs.: Talán magát a projektkészítést kellene megtanítani a pedagógusoknak. Eddig úgy voltunk vele, hogy majd a kiírások hatására feltámad az iskolákban a kedv, de erre rá lehetne erősíteni. Mondjuk, valamilyen módszertani továbbképzés is ki lehetne írni pályázatot...

E: Itt megint az a kérdés, hogy mennyi pénz van a működtetésre, mert például, ha egy-egy program pályázatnál néhány szakreferens kijárhatna az intézményekhez, és a helyszínen adhatna tanácsokat (már, ahol erre igény van), akkor ezzel ugyancsak lehetne bátorítani az iskolákat.

G. Zs.: Ez is egy lehetőség. A másik viszont, egy konferencia szervezése, amelyre már megéreztünk látjuk az időt.

E: Ha most össze kellene foglalni, hogy mitől is sikeres egy program, akkor mit emelnének ki?

B. Zs.: Legyen egy kreatív ötlet, amihez meg vannak helyben a humán erőforrások, és csak finanszírozóra van szükség.

G. Zs.: Mint már mondtam, nagyon sokszor csak az első lökés hiányzik. Ha egy tanárnő, például előáll egy csereprogram ötletével, és szeretné, hogy az iskola segítsen megfinanszírozni, akkor könnyen mondhatja az igazgató, hogy túl nagy a rizikó, mi lesz, ha az egész balul sül el. A bizonytalansági tényezők miatt a pedagógusoktól jövő kezdeményezések sokszor elfojtódhatnak. De ha a pedagógus csak annyit kér az igazgatótól, hogy írja alá a pályázatot, és ő mindent megszervez, majd az igazgató látja, hogy ez örült siker, akkor legközelebb szívesebben teremtenek rá saját forrást. Néha csak az hiányzik, hogy egy kreatív pedagógusnak legyen lehetősége bizonyítani.

E: Melyik volt az a pályázat, ami utólag kudarcnak minősült, és mi lehetett ennek az oka?

G. Zs.: Volt ilyen pályázatunk is. A kudarc abban mutatkozott meg, hogy nem jött be, vagy alig jött be pályázat. Pl. a „diákötlet-vásár” volt egy ilyen kudarc, pedig nagyon jó ötlet volt. Utólag látom, lehet, hogy a kommunikáció hiánya okozta, hogy nem mozdultak rá az iskolák. Ez is a szakképzési pénzből valósult volna meg. Összesen 17 millió forint volt rá, amit egyetlen pályázó is megnyerhetett volna. Ennek angolszász területen már van hagyománya. A lényeg, hogy egy nagyobb volumenű kiállítást kellett volna szervezni, ahova a diákok a találmányaikat elvihetik, és ahova meg lehet hívni az üzleti élet szereplőit is, hátha valaki valamelyik találmányban lát fantáziát, szponzorálja, vagy valamilyen együttműködés kialakul a gazdasági szféra és az oktatási intézmények között. Természetesen mi magunk is szervezhettünk volna egy ilyen kiállítást, de úgy voltunk vele, hogy ez nem a mi feladatunk. Reménykedtünk benne, hátha van egy pályázó vagy egy konzorcium, amelyben több iskola összeáll, akik ezt képesek megszervezni, de kiderült, hogy nincs megfelelő jelölt... ez ismét a projektmunka népszerűtlenségére és gyengeségére hívja fel a figyelmet.

E: Ez azért is érdekes, mert a magyar diákok nem rosszak a tanulmányi versenyeken. Műszaki vagy természettudományi területen nagyon szép eredményeket érnek el.

G. Zs.: Vannak is ilyen rendezvények, például az Iparművészeti Egyetem minden évben megrendezi, de a középiskolákra még ez nem terjedt ki. Azt gondoltunk, hogy ezt le lehet már vinni a középiskolák szintjére, és utána már ezt nem is kell nekünk támogatni, mert az üzleti élet szereplői, ha erre ráharapnak, maguk is szponzorálják az ilyen biennálékat.

Egy másik nagyobb pályázat, ami majdnem kudarcba fulladt, egy országos tehetségkutató verseny, illetve a helyi előselejtezők megszervezésére kiírt kollégiumi pályázat volt. Háromszor hosszabbítottuk meg a határidőt, nagyon nehezen jött össze minden régióból egy-egy pályázat. Ott voltam az országos döntőn, ahol a produkciók olyan színvonalúak voltak, hogy a televízió nyugodtan közvetíthette volna. Újra kiírtuk ezt a pályázatot, és most az első országos versenyt követően jóval nagyobb az érdeklődés, a szervezési kedv. Itt is csak egy minta-projektre volt szükség.

B. Zs.: Ebbe a csomagba tartozik a diákönkormányzatok működésének támogatása is. Ezt most először írtuk ki, így még nem tudjuk, hogy milyen sikere lesz. Bár nagyon alulfinanszírozott ez a terület, tehát lehet, hogy sok pályázat érkezik.

E: Pontosan mit finanszíroz az Alapítvány a diákönkormányzatokkal kapcsolatban?

G. Zs.: Most elsősorban továbbképzéseket. Tulajdonképpen ezt is a minisztériummal karöltve készítettük el, de sokat számított a diákönkormányzatok lobbija is. A minisztérium a 2009.

évi végi pénzeiből tudott erre még egy kisebb összeget kisorsítani. Ezek személyi kiadásokra fordítható összegek. Kíváncsiak vagyunk, hogy mennyire kapnak a lehetőségen a diákönkormányzatok. Mivel az önkormányzatiság eleve feltételez egy önszerveződést, szerintem, akik ebben részt vesznek, kellően aktívak.

E: A felsőoktatás mennyire van jelen a pályázók között?

B. Z.: Csak helyel-közzel. Amíg az Esély a Tanulásra program működött, addig inkább jelen volt, de most már elhanyagolható a részvételük... bár most a Tehetségnevelés programnak is van kapcsolata a felsőoktatással.

E: A következő évek ezek szerint a tehetséggondozás jegyében fognak telni?

G. Zs.: A 2010-es év ennek jegyében zajlik majd. Utána sok minden változhat. Gyakran az épp aktuális szakpolitika szerint módosulnak a prioritások. Azért azt tudjuk, hogy a tehetséges tanulók és a tehetséggondozó pedagógusok támogatása egy kiemelt terület a konzervatív oktatáspolitikában is, de lehet, hogy ők jobban fogják polarizálni a témaköröket, és könnyen lehet, hogy nem lesz ennyire hangsúlyos a tehetséggondozás, de ezt még nem tudjuk.

Ha a magánvéleményemre kíváncsi, szerintem a felzárkóztatásra külön programot kellene kidolgozni. A tehetséggondozás koncepció jól összezseng a kompetenciafejlesztésekkel, melyek hosszú távon pozitívan hatnak a gazdaságra. A IX. Nevelésügyi Kongresszus egyik fő témája is ez volt, ahol bemutatták, hogy Nyugat-Európában a fiatalokat milyen jó munkaerőkké és innovatív felnőttekké tudták nevelni a különböző kompetenciafejlesztő programok segítségével. Tehát ez is fontos. De az is igaz, hogy a Nemzeti Tehetség Program felfogásában a tehetséggondozás nem kizárólag elitképzés, hanem a kevésbé esélyesek tehetséggondozása is, tehát bizonyos értelemben felzárkóztató elemeket is tartalmaz.

Egy másik óriási problémának látom a fiatalok társadalomszemléletét pozitívan alakító elemek hiányát a tantervben, ami súlyos problémákat gerjeszt hosszútávon (lásd az antidemokratikus és antiszolidáris mentalitást a fiatalok jelentős részében).

Felzárkóztató programunk egyébként volt már korábban is. Az OKA I. pályázat, amit olyan tanulók számára írtunk ki, akik nem végezték el a nyolc általánost. Erre a programra is igaz volt, hogy kevesen pályáztak, de akik belevágtak, nagyon komoly eredményeket értek el. Ezek többnyire elmaradtak, tanyasi környezetben élő fiatalok voltak, akiket re-szocializáltak, felkészítették a kedvüket a tanulásra, sőt 80 százalékukat vissza tudták vezetni a szakképzésbe. Az ő számukra kiírtunk egy utógondozás ösztöndíjat, ami áthúzódik a teljes 2009/2010-es tanévre.

E: Ha már a jövőt latolgatjuk, hadd kérdezzem meg, hogy a pénzügyi megszorítások mennyiben érintették/érintik az OKA-t?

G. Zs.: Az oktatási szféra egészét érintette, mégis számunkra azért nem jelentett nagyobb megváltoztatást, mert a költséghatékony működés miatt tudtunk tartalékolni az előző évről. Mivel a finanszírozásunk programokhoz kötött, amelyek akár több évig is elhúzódhatnak, a 2008-ra megítélt forrásaink egy részét még 2009-ben is fel tudtuk használni. 2009-ben a válság miatt egy csökkentett büdzsével működöttünk, 30 millió forint körüli költségvetési forrásunk volt, de szerencsére a tartalékok segítettek átvészelni ezt a válságos időszakot.

E: S milyenek a kilátások a következő évre?

G. Zs.: A tehetséggondozási program most a legkomolyabb feladatunk, ami 2010-ben indul, és mivel ehhez már jelentős forrás is járul, pénzügyi nehézségekkel valószínűleg nem kell rövidtávon szembenéznünk. De mivel a gazdasági helyzet még mindig labilis, továbbra is igyekszünk a működési kiadásokban tartalékolni, spórolni, például évek óta bérstopppal működünk.

B. Z.: Érdekes azért, hogy a pénzköltés és az alkotás még mennyire nincs egyensúlyban – de ez a nagy rendszerek problémája általában. Vannak területek, ahol nagy expanzió van, lehetőségek mindenfelé, miközben egyéb területeket restrikciónal sújtanak. Egy kicsit furcsa, hogy egy nehéz helyzetben lévő országban van egy viszonylag jó helyzetben lévő kuratórium... Egy

országban együtt kellene látni a kutatást, a fejlesztést és az innovációt. Ha ezek külön pályán mozognak, autonómiára törekednek, bürokratikussá válnak, és végső soron rosszul működik a rendszer. Így, ami egy kicsit romantikus elemekből áll, mert sok kreatív mozzanat van benne, háttérbe szorul. Mi azért vagyunk, hogy alulról bekapcsoljunk egy kis innovációt, a minisztérium azon van, hogy felülről ösztönözzön innovációt, de a kettő valahogy nem akar pontosan illeszkedni. S akkor jönnek az innovatív pedagógusok, a „mozdony-pedagógusok”, és nem tudnak kellően kibontakozni.

E: Hogyan látná megvalósíthatónak, hogy ezek a folyamatok összhangba kerüljenek?

B. Z.: Ezt nem tudom megmondani. De azt tudom, hogy olyan országokban, ahol az oktatás hatékony, tehát pl. az Észak-Európai országokban, ezt megvalósították. Ott van nagyfokú innováció-gerjesztés, mozgástér biztosítása, miközben, ahol lehet, a rendszer centralizálva van, és ott ennek van is értelme. Azt látom a finn és a svéd példán, hogy racionálisan kidolgozott rendszerek, tudják, hogy mi a központi fejlesztés feladata, és mi a lokális fejlesztése. S ha a lokális és centrális célok összeilleszthetők (márpedig miért ne lennének ezek összeilleszthetők, hiszen vannak rá példák), akkor ez egy jól működő rendszer, ahol mindenki jól érzi magát.

E: Kinek lenne a feladata ez az összeillesztés?

B. Z.: A minisztériumnak természetesen van felelőssége ebben. Nekik főképpen a társadalmi hasznosságot kell nézniük. De nem akarok feladatokat adni a minisztériumnak, mert tulajdonképpen nem sokat számít – ha nem akadályozzák a folyamatokat, már az is pozitívum. Nem kell mindenben prioritásokat adni, nem kell, hogy a minisztérium legyen az egyetlen motor. Itt több motort kellene beépíteni. Az oktatási innováció motorja részben az iskolákban van, részben a központi szerveknél, a kutatóintézetekben, amikre nagyon fontos szerep vár. S úgy is indult a '90-es években, hogy a kutatóintézetek majd a minisztériumokkal együtt megmondják, hogy merre van a fő irány – de ez nem valósult meg a politikai civódások miatt.

E: Mi van a pedagógiai intézetekkel? Ők egy-egy térségben jobban átlátnák a feladatokat.

B. Z.: Őket most szüntetik meg – ami egy óriási hiba! Nagyon sok munkával alakítottuk ki, hogy a megyei intézetek beleszólhassanak a folyamatokba, saját mozgástérrel – de ez nem valósult meg.

E: Ha négy év múlva kellene egy számvetést készíteni, milyen változások lennének azok, amelyekkel elégedettek lennének?

B. Z.: Először is a folyamatos működésünk. Ha nem gördítenének akadályokat ezzel szemben, az már egy nagy eredmény lenne. Másodsor, ha elismernék, hogy a közoktatási nagy rendszernek szerves része a lokális innováció. Ebben a közalapítványok is tudnak segíteni, s talán egy jóval kisebb minisztérium.

G. Zs.: A Közalapítvány szempontjából fontos lenne, hogy a támogatási rendszer folyamatoságát biztosító törvényi háttér megszülessen. Így a közalapítvány hosszú távú szakmai terveket is készíthetne. Ha nem is milliárdokat, de legalább néhány százmillió forintot folyamatosan garantálna valamilyen jogszabály a közalapítvány működésére, akkor a Kuratórium szárnyakat kapna, és boldogan kidolgozna akár öt-hat évre hosszú távú fejlesztési programokat. Természetesen nem csak az országos közalapítványok folyamatos működését kellene biztosítani, hanem a helyi, megyei szintű intézményekét is.

B. Z.: A költségvetésben most nincs egy fillér sem a megyei intézetekre.

G. Zs.: Igen. A kisebb oktatási közalapítványok ebben az évben a létükért fognak küzdeni, ők a recesszió egyik áldozatai. Esetleges megszűnésük nagy veszteség lenne, mivel valamit felépíteni sokkal nehezebb, mint életben tartani.

E: Köszönöm szépen a beszélgetést!

(Az interjút Biró Zsuzsanna Hanna készítette.)